

Pratarmė

Jūsų rankose – didelės apimties ir išsamiausia doc. dr. Nastazijos Keršytės monografija muzeologijos tema, kurios autorė baigti nebespėjo. 2016 metų gegužę, Tarptautinės muziejų dienos rytą, sužinojau, kad mūsų Kolegės nebėra...

Nastazija Keršytė gimė 1948 m. rugsėjo 22 d., 1973 m. baigė filologijos studijas Vilniaus universitete, nuo 1973 m. iki 1989 m. dirbo Vilniaus rašytojų memorialiniame muziejuje, vėliau Lietuvos literatūros ir meno archyve, Lietuvos kultūros tyrimų institute. Doktorantūros studijas pradėjo Kultūros tyrimų institute (Maskvoje), baigė Vilniaus universitete ir Kultūros ir meno institute, 1994 m. apgynė pirmąją Lietuvoje muzeologijos (tuo metu vadintos muziejininkyste) tematikos disertaciją „Lietuvos muziejininkystės raida 1918–1940 metais“ ir įgijo humanitarinių mokslų daktarės laipsnį. 1996 metais pradėjo mokslinę ir pedagoginę veiklą Vilniaus universiteto Komunikacijos fakultete, Bibliotekininkystės ir informacijos mokslų institute.

Anuo metu inovatyvi Atminties institucijų mokslinė ir taikomoji paradigma kūrė erdvę bibliotekų, muziejų ir archyvų, kaip informacijos bei dokumentų valdymo ir komunikavimo įstaigų ir jų veiklą tiriančių mokslininkų bendradarbiavimui bei bendrų AMB (archyvai-muziejai-bibliotekos) studijų atsiradimui. Tai formavo dokumentalistinę ir informacinę muzeologijos kryptį, laikančią muziejinį objektą (muzealiją) dokumentu, lygiaverčiu archyvuose ar bibliotekose saugomiems dokumentams, keisti kartu suartinančią bibliotekininkystę, muzeologiją ir archyvistiką komunikacijos ir informacijos mokslų kontekste. Toks požiūris sudarė sąlygas mokslininkams ir visuomenei „pamatyti muziejus kitaip“, kaip informacijos (ne daiktų) išsaugojimo ir komunikacijos (ne daiktų rodymo, o pranešimų konstravimo, istorijų kūrimo) institucijas. Šis požiūris buvo labai svarbus Lietuvos muziejininkystei, kuri (tuo metu) buvo suprantama išskirtinai tradiciškai, kaip istorijos mokslo dalis – savotiška istorijos pagalbinė disciplina. Tuo tarpu muziejininkystės priskyrimas komunikacijos mokslų erdvei buvo ir yra svarbus išryškinant muziejaus, kaip medijos, ir muziejaus kuriamo produkto, kaip pranešimo, konstravimo momentus.

Šiuolaikinis požiūris į muziejų veiklos prioritetus yra taikliai suformuluotas žymaus austrų muzeologo Friedricho Waidacherio. Pasak jo, muziejininkystė yra: „...savitas žmogaus santykis su tikrove, tikslingas ir sistemingas tam tikrų tikrovės daiktų išskyrimas, rinkimas, išsaugojimas ir tolesnis naudojimas kultūroje...“¹ Perkeliant tikrovės daiktus į

¹ WAIDACHER, Friedrich. *Bendrosios muzeologijos metmenys*. Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2007, 532 p. ISBN 9789955415695.

muziejų, keičiasi jų kontekstas, o dėl to keičiasi objekto statusas – natūrali daikto funkcija (pavyzdžiui, kirvis yra skirtas malkoms kapoti) nyksta, o vietoje jos įsigali komunikacinė daikto funkcija. Daiktas muziejuje tampa tyrinėjimo ir eksponavimo objektu.² Pasak François Mairesse: „...muziejūnimas skiriasi nuo priskyrimo paveldui arba įrašymo į paveldo sąrašą akto, kuris tiesiogiai neimplikuoja kitos mokslinių tyrimų ir komunikacijos veiklos, kuri vykdoma muziejuje...“³ Taigi galime teigti, kad šiuolaikiniu supratimu gamtos ir kultūros paveldo komunikacija yra pagrindinė muziejaus funkcija, suteikianti prasmę kitoms funkcijoms – paveldo kaupimui ir išsaugojimui. Medijų teorijos požiūriu, muziejaus instituciją galime traktuoti kaip savarankišką mediją, kuri saugo ir perduoda informaciją. Tokiu būdu muziejui priskirtas paveldo kaupimo ir išsaugojimo funkcijas galime traktuoti kaip informacijos kaupimo ir išsaugojimo funkcijas, be kurių neįmanoma komunikacija. Šiuo požiūriu moksliniai tyrimai muziejuje gali būti traktuojami dvejopai. Viena vertus, tai jau pati savaime komunikacinė veikla. Mokslinių tyrimų požiūriu, eksponatas yra mokslo tyrimams svarbių objektyvių duomenų laikmena, o empirinio duomenų rinkimo tikslas – kuo detalesnis ir išsamesnis šių duomenų „nuskaitymas“. Tyrimo rezultatas paprastai būna mokslinė publikacija – specifine terminija, stiliumi parašytas ir santykinai siaurai auditorijai skirtas tekstas. Šis tekstas tampa pagrindu kitokiai, į plačiąją visuomenę nukreiptai (masinei), muziejaus komunikacinei veiklai, nes eksponato komunikavimui su visuomene būtinos mokslinės žinios apie jį. Taigi, medijų teorijos požiūriu, muziejų rinkinių moksliniai tyrimai yra muziejuje saugomos informacijos pridėtinės vertės didinimas, kuris sukuria geresnes sąlygas komunikacijai. Muziejų komunikacija išsiskiria tuo, kad ji grindžiama šių laikų požiūriu interpretuotais autentiškais išsaugoto paveldo objektais bei mokslinėmis žiniomis apie juos. Muziejaus sukuriami komunikaciniai produktai ir vykdomos komunikacinės veiklos (ekspozicijos, parodos, katalogai, kiti leidiniai, interneto tinklalapiai, kino, vaizdo, televizijos ir medijų bei kiti įmanomi produktai ir veiklos) yra priemonės, kurių pagalba muziejaus rinkiniai, mokslo žinios ir profesionalios interpretacijos pasiekia visuomenę. Tik komunikacinių veiklų pagalba muziejuje sukaupti bei muziejams skiriami resursai (rinkiniai, žinios, žmogiškasis ir finansinis kapitalas bei kt.) kuria pridėtinę vertę intelektualio, inovacijų, kultūrinio, socialinio, finansinio ar kitokio kapitalo erdvėje.

Remiantis šiuo požiūriu, muzeologijos mokslas ir studijos plėtojamos Vilniaus universiteto Komunikacijos fakultete ir šioje veikloje, Nastazijos Keršytės vaidmuo buvo esminis. Docentė nuosekliai ir itin noriai dalijosi žiniomis su pirmosios ir antrosios studijų pakopų studentais; jos didelis nuopelnas – muziejūninkystės magistrantūros studijų organizavimas. Įdomu, kad idėja organizuoti bibliotekininkystės, archyvistikos ir muziejūninkystės studijas kilo bene vienu metu – 1940–1950 m., tačiau materializavosi skirtingai. Lietuvoje bibliotekininkystės ir informacijos specialistai sistemingai rengiami nuo 1949 metų, kai Vilniaus universitete buvo atidarytas Bibliotekininkystės skyrius. Mūsų krašte dirbantys vyresniosios

² STRÁNSKÝ, Zbyněk Zbyslav. Originaux contre substituts. *Icofom Study Series*, 1985, Nr. 9, p. 103–113.

³ MAIRESSE, François. *Pasaulio muziejūnimas* <interaktyvus>. <S.l., s.a.] <žiūrėta 2013 m. sausio 5d.]. Prieiga per internetą: <http://www.muzeologija.lv/sites/default/files/f-mairesse_pasaulio-muziejūnimas_lt.pdf>].

kartos archyvistai yra baigę studijas Maskvos istorijos ir archyvistikos institute. Būtent čia archyvistikos studijos organizuotos nuo 1957 metų. 1990–1996 metais archyvų specialistus rengė Vilniaus universiteto Istorijos fakultetas, dabar šios studijos vyksta Vilniaus universiteto Komunikacijos fakultete. Muziejinkystės studijos Vilniaus universiteto Istorijos fakultete organizuotos 1947–1950 metais ir tik nuo 2000 m. atnaujintos Šiaulių universitete bei Vilniaus universiteto Komunikacijos fakultete. Vėliau Šiaulių universitete muziejinkystės studijos buvo nutrauktos, o Vilniaus universitete integruotos į platesnės apimties Paveldo informacijos ir komunikacijos studijas. Naujoje programoje glaudžiai susieta muziejinkystė, dokumentinio paveldo kaupimo, atrankos, sklaidos pateikimo problematika. Šios monografijos autorė Nastazija Keršytė nuo pat pradžių buvo Vilniaus universiteto Muziejinkystės magistrantūros studijų programos vadovė (2010 m. jai įteikta Lietuvos Respublikos kultūros ministro padėka už šios programos sukūrimą); vėliau, 2008–2014 metais, ji tapo Paveldo informacijos ir komunikacijos magistrantūros studijų programos komiteto nare.

Svarbūs docentės nuopelnai kuriant muzeologijos doktorantūrą. 2006 m. Vilniaus universiteto Komunikacijos fakultete apginta pirmoji muzeologijos tematikos disertacija (R. Laužikas). Vėliau Bibliotekininkystės ir informacijos mokslų institute buvo suformuota tradicija kas antrus metus priimti muzeologijos šakos doktorantą. Daugumai jų vadovavo Nastazija Keršytė. Sėkminga muzeologijos doktorantūros plėtra sudarė sąlygas Vilniaus universitete atkurti Muzeologijos katedrą. Šioje veikloje Nastazija aktyviai dalyvavo, tapo katedros darbuotoja. Čia praverė N. Keršytės žinios iš stažuotės Marselio muziejų direkcijoje (Prancūzijoje), jos glaudūs ryšiai su Lietuvos muziejais.

Nastazijos Keršytės moksliniai interesai buvo orientuoti į muziejų vadybą, nacionalinį tapatumą ir nacionalinių muziejų situaciją, istorinę muzeologiją ir paveldo komunikacijos tyrimus. Šias temas mokslininkė plėtojo straipsniuose⁴, o 2003 m. publikavo mokslinę

⁴ Svarbiausi: Lietuvos muziejų valdymo kaita tarp savo ir kitų patirties. *Sovijus*. Tarpdalykiniai kultūros tyrimai, 2013, t. 1. nr. 1, p. 69–102. ISSN 2351-471X. Nacionalinis tapatumas ir nacionalinių muziejų situacija. Muziejų politikos problemos. *Liaudies kultūra*, nr. 5 (146), 2012, p. 20–29. ISSN 0236-0551. Sovietinių laikų ir sovietinių rašytojų įmuziejimo paradigmos. *Bibliotheca Litwana II. Atminties institucijų rinkiniai*. Sudarytojas Arvydas Pacevičius. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2012, p. 237–254. ISBN 978-609-459-014-6. Vilniaus senienų muziejaus vertybių susigrąžinimo iš Rusijos problemos. *Knygotyra*, t. 56, 2011, p. 33–55. ISSN 0204-2061. Vilniaus senienų ir Lietuvos nacionalinis muziejai. Tradicijos ir pokyčiai. *Kultūrologija*, 18. Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2010, p. 201–222. ISSN 1822-2242, ISBN 978-9955-868-23-1. Lietuvos muziejai XIX–XXI amžiuje. Tradicija ir modernumas. *Atminties komunikacija archyvuose, bibliotekose ir muziejuose: mokslo, politikos ir praktikos sąveika. 2007 m. spalio 4-5 d., Vilnius. Tarptautinės mokslinės konferencijos medžiaga*. Sudarytojai Arvydas Pacevičius, Zinaida Manžuch. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2008, p. 110–119. ISBN 978-9955-33-314-2. *Muziejiniai Vilniaus istorijos kontekstai [mokslinių straipsnių rinkinys]*. Editor-in-chief Nastazija Keršytė. Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2008, p. 9–25. ISBN 988-9955-868-03-3. Eustachijus Tiškevičius ir lietuvių etnologija. *Kultūrologija*, 15. Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2007, p. 46–60. ISBN 978-9955-868-01-9. Adomo Mickevičiaus muziejiniai kontekstai Lietuvoje. *Liaudies kultūra*, Nr. 5, 2006, p. 47–54. ISSN 0236-0551. Lietuvos kultūros paveldo globos, organizuotos carinės Rusijos XIX amžiaus antroje pusėje, aspektai. *Kultūros paminklai*, 12. Vilnius: Savastis, 2005, p. 3–16. ISSN 1392-155X. Muzeologija Lietuvos mokslo kontekste. *Knygotyra*, t. 40, 2002, p. 10–23. ISSN 0204-2061. Kultūros paminklų apsaugos įstaiga Lietuvoje. *Kultūros paminklai*. Vilnius: Kultūros paveldo centras, 2001, p. 77–90. ISBN 9986-420-41-5. ISSN 1392-155X.

monografiją.⁵ Buvo Vilniaus universiteto serijinio leidinio *Acta Museologica Lituanica* redaktorių kolegijos narė.

Šioje naujausioje Nastazijos Keršytės monografijoje pristatomas tyrimas yra pirmosios monografijos tęsinys, apimantis chronologiškai platesnį laikotarpį (iki šių dienų), naudojantis naujus tyrimų teorinius kontekstus, metodus bei empirinę medžiagą. Kartu tai paskutinis kolegės mokslinis darbas – visos jos gyvenimo mokslinės veiklos apibendrinimas, kurio ji pati baigti nespėjo. Monografiją spaudai rengusiems kolegoms buvo nelengva, teko priimti kai kuriuos autorinius sprendimus. Dalyje monografijos vietų Nastazija nespėjo apibendrinti empirinių duomenų, parašyti išsamesnių įžvalgų, išvadų, komentarų. Tokiose vietose nuspręsta palikti Nastazijos apibendrintus empirinius duomenis lentelėse taip, kaip autorės buvo sudėliota. Kai kur tekste autorė netiksliai pateikia nuorodas į literatūrą – tik autoriaus pavardę arba tik knygos ar straipsnio pavadinimą. Tokių nuorodų buvo nuspręsta netikslinti, palikti tokias, kokios įrašytos autorės. Kai kuriose vietose tekstai bent jau iš dalies kartojasi; kitur – tarsi trūksta vienos ar dviejų jungiančių pastraipų. Buvo nuspręsta šių vietų neperdirbinėti, nes nežinome, ką autorė buvo sumanusi. Dar vienas dalykas – iliustracijos. Nastazija Keršytė buvo surinkusi didžiulį fotografijų kiekį iš kone visų Lietuvos muziejų, tačiau neatrinko iš jų tų, kurios skirtos publikavimui, nepažymėjo iliustracijų vietos tekste. Tai teko padaryti savo nuožiūra, stengiantis iliustracine medžiaga išryškinti būdingiausius, informatyviausius, monografijos tekstui artimiausius aspektus.

Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto
Muzeologijos katedros vedėjas prof. dr. Rimvydas Laužikas

⁵ KERŠYTĖ, Nastazija. *Lietuvos muziejai iki 1940 metų. Lietuvos muziejų raida XVI–XX amžiaus ketvirtajame dešimtmetyje*. Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2003, 232 p.: iliustr., santr. anglų k. ISBN 9955–415–29–0.